

*"Isten Ditsőségéhez való
buzgóságából, az Úri Szent Asztalhoz
való készületül ajándékozta..."*

Dunántúli református liturgikus textíliák üzenete

**Zsindelyné Tüdős
Klára-Díj
Díjátadó ünnepség**
Magyarországi Református
Egyház Zsinati Hivatala

Halászné Kapcsándi Szilvia
Dunántúli Református Egyházkerület
Tudományos Gyűjteményei
Pannonia Reformata Múzeum
gyűjteményi igazgatóhelyettes,
múzeumvezető

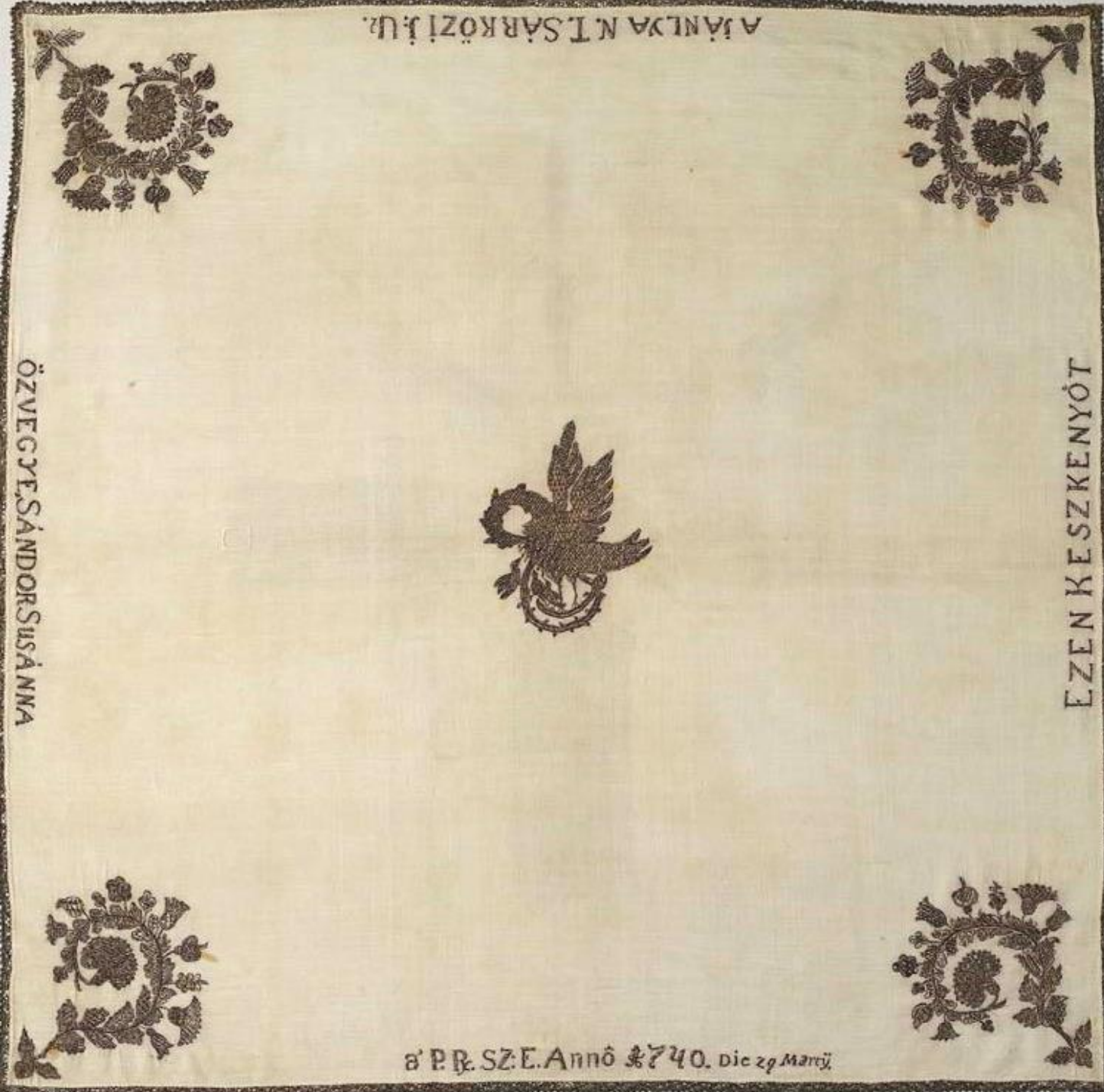
80.

Történeti alapvetés

- A magyar hímzés, a népi szöttesek, fonalas munkák gyűjtése feldolgozása több mint 150 éve indult meg, a Néprajzi Múzeum 1872-es alapítása előtt.
- 1879-től az Ethnográfia című folyóirat – első publikációk
- Malonyai Dezső A magyar nép művészete (1907-1922) című 5 kötetes műve
- Pápai Református Kollégium Régiségtárában lévő úrasztali textilekre Rómer Flóris hívta fel a figyelmet 1875-ben a Vasárnapi Újság hasábjain
- 1934-ben Budapesten első Országos Református Kiállítás - Felvinczi Takács Zoltán figyelt fel a török motívumokkal díszített, színes liturgikus textilekre

Győri úrasztali kendő, 17. század vége

A 17-18. század az úri hímzések virágkora

A magyar hímzés egyedülálló ágát képezik az úrasztali terítők, a textilművesség kiemelkedő darabjai.

- **Kötelező rendje volt az oltárok, illetve úrasztalok leterítésének.**
- **Állandó védelemre** keleti és hazai szőnyeget (szövött, színes, virágos, persiai, kétoldalas), posztó takarókat használtak.
- **A sátoros ünnepekre, úrvacsorai alkalmakra** batiszt, selyem, damaszt, vászon terítők, kendők szolgáltak

A 17-18. századból fennmaradt liturgikus textilek tökéletesen szemléltetik a kor magyar hímzőművészetét, technikáját.

Pápai úrasztali kendő, 1740

Különbség: a feliratok, szimbólumok, üzenetek, mondanivalójuk alkalmazásában rejlik

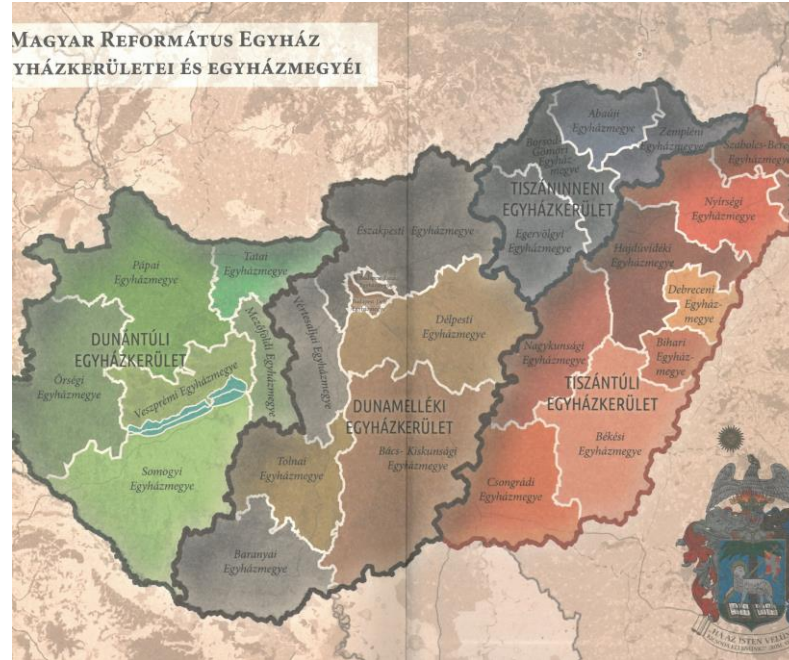
- adományozó neve
- adományozás ideje (kormeghatározás)
- társadalmi rétegek meghatározása
- adományozó hitélete
- ízlésvilága
- anyagi körülményeik

A magyar hímzés legszebb darabjai nem „apácamunkák”, nem zárdákban keresendők, hanem az úrasztali terítők között fedezhetők fel.

Divald Kornél (úrihímzés kifejezés)

Győri úrasztali terítő, 1784

Újszászy Kálmán és Palágyi Deák Ilona

Takács Béla „ az istenes művészet őrzője”

(TRESTGY - TREDTGY Múzeumának igazgatója)

4 egyházkerület (kannák, terítők, szószékkorona, úrasztala, stb.)

A 17-18. századi leltárak meglepő gazdagságról tanúskodnak

Egy-egy eklézsiának akár 15-20 terítője

1756-os összeírás – Debrecen – Kis- és
Nagytemplomban összesen 42 db liturgikus
Textil

1764 – Tata – 18 db terítő

Dunántúlon kevesebb díszített terítő

Tiszaninnen, Tiszántúl – díszítettebb textilek

Dunamellék, Baranya, Tolna – többségében szőttesek

Tatai úrasztali terítő, 18. század

Dunántúli Református Látványtár

Egyházi múzeumaink elsődleges küldetése:

**„A rád bízott drága kincset
őrizd...” (2Tim 1, 14)**

- gyűjtés
- őrzés
- szakszerű tárolás
- feldolgozás
- kiállítás
- publikálás

Másodlagos küldetésünk:

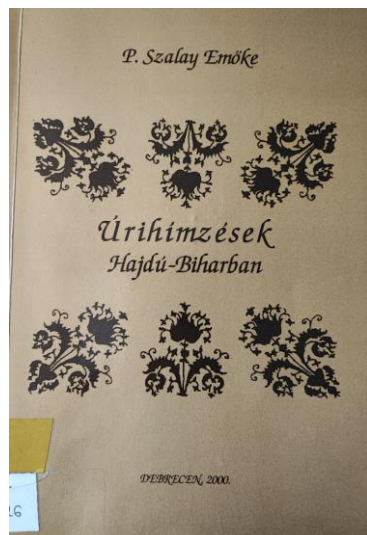
**Újra felfedezni, értelmezni, használni,
átörökíteni a mintakincset!**

Kiknek tartozunk mi, reformátusok hálával és köszönettel?

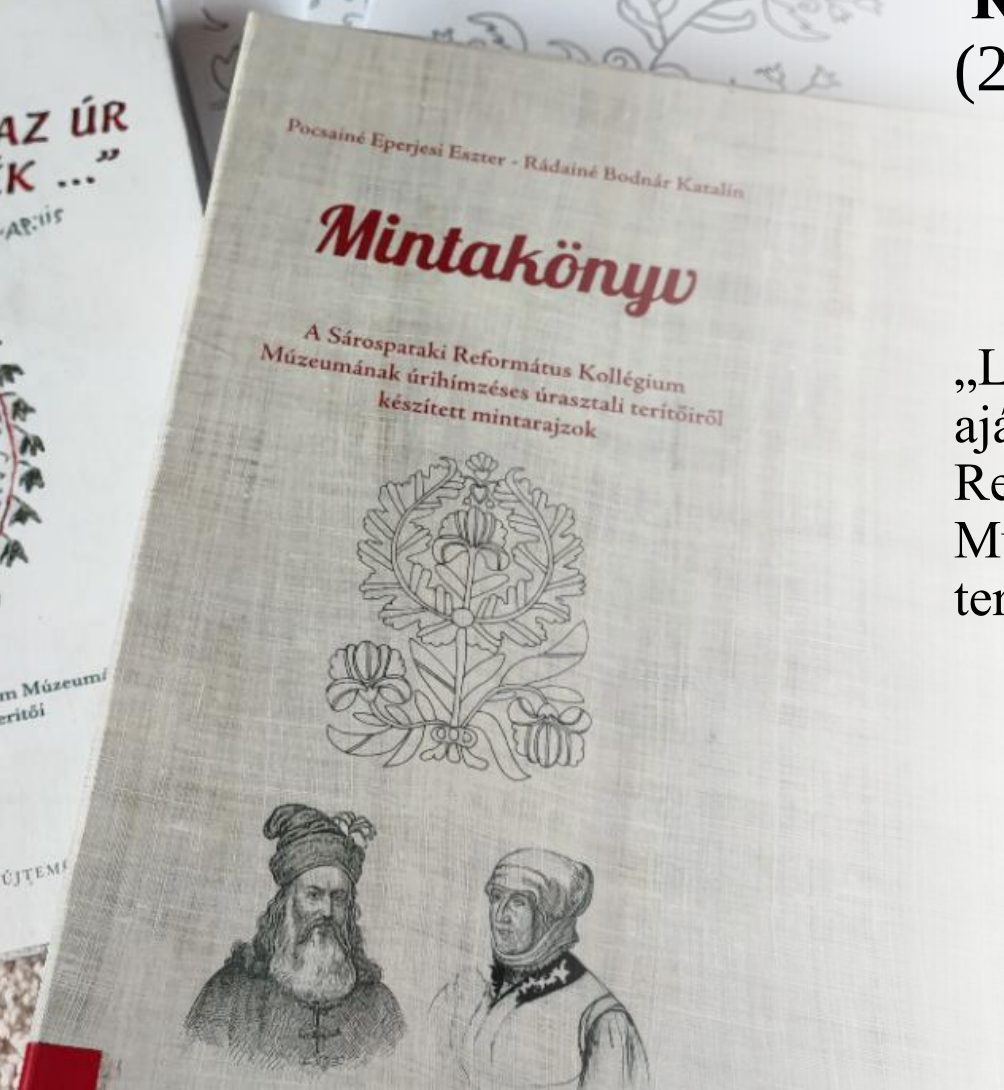
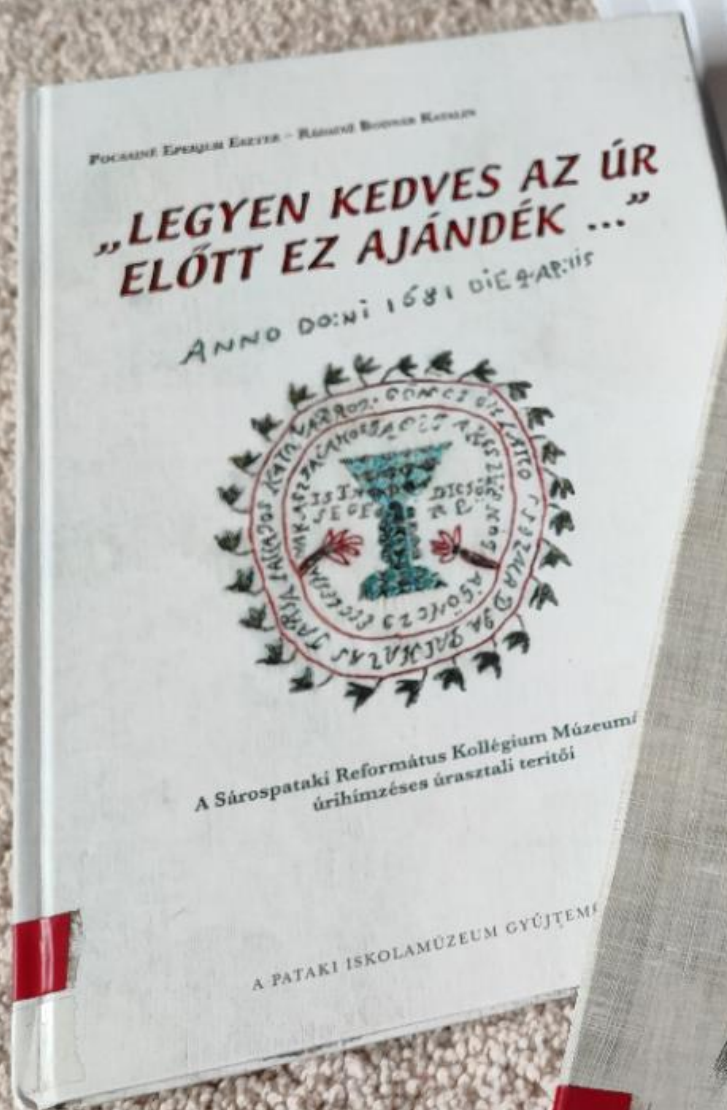
S. Lackovits Emőke, Egervári Márta, Halászné Kapcsándi Szilvia (szerk., 2018):

„Isten Ditsőségéhez való buzgóságából, az Úri Szent Asztalhoz való készületül ajándékozta...”
- Református liturgikus textíliák a Dunántúlról és a Kisalföldről (17 - 20. század)

P. Szalay Emőke:
Úrihímezések,
Magyar Református
Egyház Javainak
Tára

**Pocsainé Eperjesi Eszter
és
Rádainé Bodnár Katalin
(2014)**

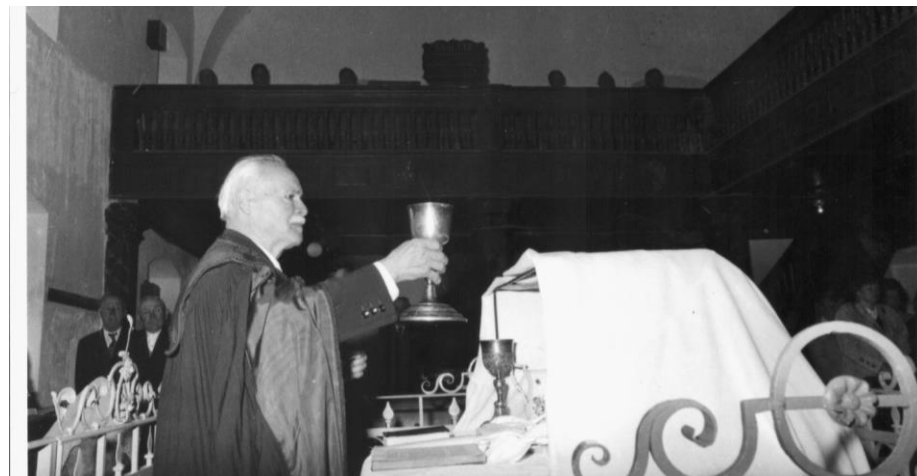

„Legyen kedves az Úr előtt ez
ajándék” - A Sárospataki
Református Kollégium
Múzeumának úrihímezéses úrasztali
terítői

Erkölcsei
értékről
tanúbizonyságot
tevő
**vizuális
jelrendszer**

A kor emberei

- értették
- használták
- megélték

Az úrihímezés csírái

**honfoglaláskori és középkori gazdag
díszítőművészetben lelhetők fel,
tarsolylemezek, vert díszek, ékszerek,
kódexek, ötvösművészeti műtárgyakon**

Bérczi Szaniszló: Szimmetriajegyek a honfoglaláskori palmettás és az avar kori griffes-indás díszítőművészetben.

In: Bánszky Pál – Sztrinkó István (szerk.): Cumania 10. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve, Kecskemét, 1987. 9-60. o.

Forrás:https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BACS_cumani_a_10/?query=Galg%C3%B3c&pg=10&layout=s

Hazánk legrégebbi
úrasztali terítője

Szász Anna
adománya

Ragály, 1548

Klenódium
jelenetése: kincs,
drágaság, ereklye

- Református egyházunk liturgiájában szereplő tárgyak összefoglaló neve
- két sákramentum:
keresztég és úrvacsora

Keresztelő kanna fedele, Tengőd, 1738

Textilek

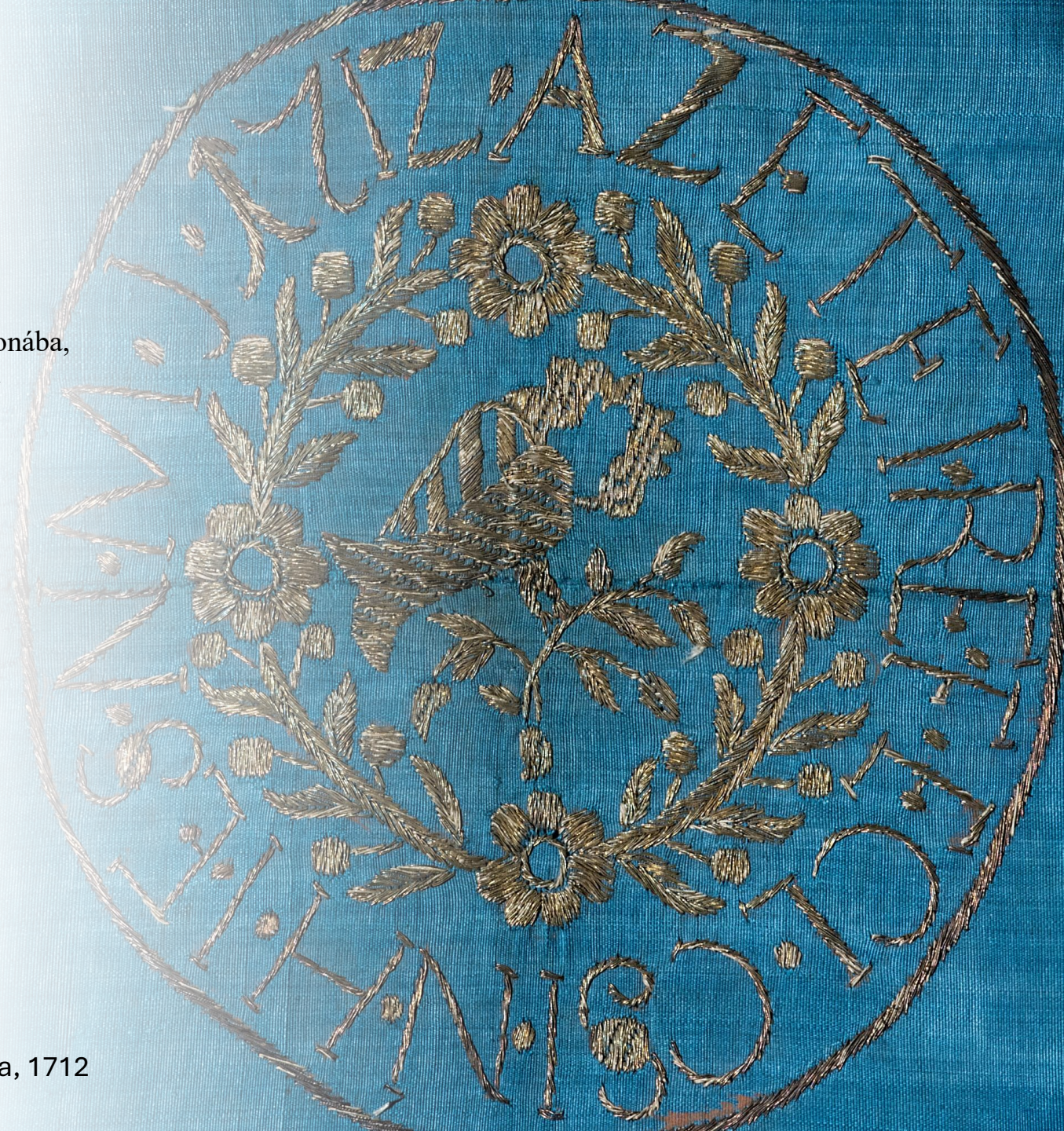
Isten dicsőségére

Adományként kerültek az egyházközségek tulajdonába, ezért a legszebb, legdrágább, legmagasabb szintű technikai tudással készült, finom kézimunkát és ízlésvilágot tükröző alkotások.

Személyes hitvallás, bizonyoságtétel

- hímzett bibliai igék
- adományozó neve
- adományozás ideje
- eklézsia neve
- életforduló eseménye
- fontos információk
- nyelvi emlékek

A feliratok és a motívumok egymást értelmezik

Etei úrasztali terítő középmentája, 1712

Liturgikus textilek két nagy csoportja

- **Terítők**

Az úrasztalának a letakarására
szolgáltak

100x120 cm vagy ennél nagyobb
méretűek

- **Kendők**

Az úrvacsorai szent jegyek (kenyér,
bor) letakarására szolgáltak

maximum 90x90 cm méretűek

Győri úrasztali terítő, 1778

SZIGETI ERSIKA. 700.

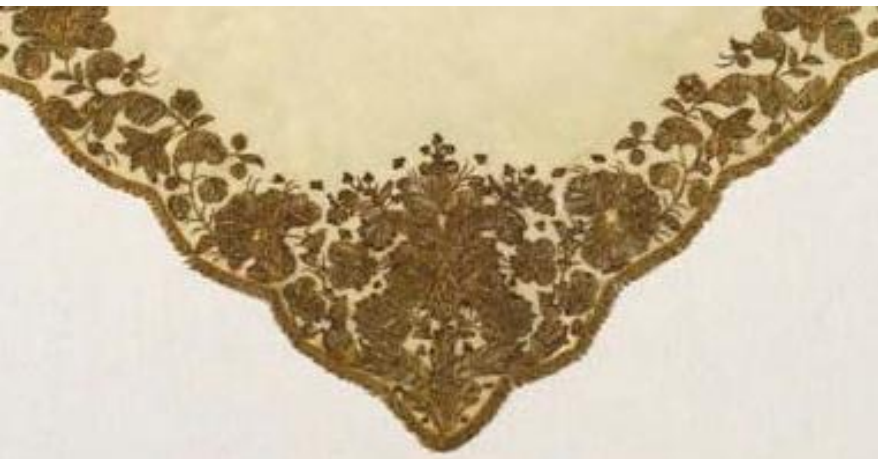
A Dunántúli liturgikus textilek ajándékozói

- 17-18. századi textilek – 34 ajándékozásról maradt fenn írásos dokumentum (26 db a Türelmi Rendelet előtti)
- Gazdag, főúri családok (**Sándor Zsuzsánna**)
- lelkészek (**Pados Ferenc**)
- lelkész családok, leszármazottjai
- női adományozók (**Szigeti Ersika**)
- egyszerű parasztasszonyok

Pápai úrasztali kendő, 1700

Az úrihímzés alapanyagai a 17. század végétől a 18. század második feléig

- **patyolat** (finom sodratú, leheletvékony, lenfonalból készült, gyolcsként is ismeretes) – alsó kép: Ajkai úrasztali kendő, 1647
- **lenszövet** (csalánnal kevert lenszövet) – felső kép: Pápai úrasztali kendő, 17. század
- **muszlin** (korabeli száda, leheletvékony, áttetsző anyag)
- **fátyol** (ritka szövésű, tüllszerű alapanyag)
- **gaze** (finom selyem, forgófonalas kelme) – középső kép: Pápai úrasztali kendő, 18. század első fele
- **pekáj** (olcsó pamut)
- **kék tarkájú vászon** (kékfestő anyag)
- **selyem** (hímeztek rá)
- **taft** (vászon szövésű, vékony selyem, fém csipkével szegték)

18-19. század fordulója

- **színes bársony**
- **posztó**
- **mohl** (géz-szerű, sűrűbb szövésű alapanyag)

Bőnyrétalap, 1789

- **19. század eleje**
- **kreditor** (vastag gyapjú)
- **kasmír** (vékony gyapjúsálból szőtt)
- **organtin** (ritka szövésű, merevített pamut, gyapot alapanyagú)
- **crepán** (vastag, sodrott, fonalból szőtt selyem alapanyag)

19. század második fele

- damaszt (selyem-) abrosz (bal fotó)
- horgolt és rece csipke terítők (középső fotó)

19. század vége

- Bársony
- Selyemszatén
- klöpli (vertcsipke, jobb oldali fotó)

Női selyem fejkendő és rojtos vállkendő az úrasztalán (18-19. század)

Liturgikus textilek színei, szimbolikája

**fehér, ekrü -
tisztaság, hit**

**ezüst – fény,
világosság**

**vörös (piros) -
lélek, élet, tűz,
vér, öröm**

**sárga és arany
- ragyogás,
Isten**

**zöld -
megújulás,
remény**

**kék -
menyország,
hűség**

Több színnel varrott „beszédes darab”

Pápa 17. század

- kék, sárga, zöld, sötét rozsdabarna, drapp fonállal, két-színoldalas keresztszemes laposöltés
- latin nyelvű felirat: „Ecce Angus Dei qui tollit peccata Mundi Jesu Christe Miserere Nobis” – Istennek báránya Jézus Krisztus, aki elveszed a világnak bűneit, irgalmazz nekünk.

Szőtt vászonabroszok (Szomód, 19. század)

Festett
úrasztali terítő
Nemesvámos,
1771

Pápa, 1692

Liturgikus textilek széldíszítményei, öltéstechnikája I.

- Szálszámolásos technikák alkalmazása
- Szálán-varrott öltés vagy fonott kereszt szem
- Holbein öltés
- Zeg-zug öltés
- Azsúrozás
- **laposöltés**
 - egyszerű
 - **ferde**
 - hamis
 - hasított
 - fektetett
 - **mintázott**
 - csíkos
 - kockás
 - **tégla**
 - **ferdetáblás**
 - fogas
 - zeg-zugos

Liturgikus textilek öltéstechnikája II.

- Vagdalásos hímzés
- Szabadrajzú hímzés
- Domború hímzés

Balatonfőkajár, 18. sz.

Vonalszerű elemek kitöltése

- Szár
- szalag
- zsinór
- láncöltés

Pápa, 17. sz.

Etei úrasztali
kendő, 1712

A liturgikus textilek mintakincse, ékítményei

Az úrihímzés a magyar virágos reneszánsz tanúja, gyakran virágénekek hímzésben elbeszélve. (S. Lackovits Emőke)

- 4 sarokból középfelé haladó elrendezés
- Íves szerkezetű, stilizált virágbokor (reneszánsz)
- Szimmetria (keleti)

Virágbokor lefelé hajló tulipánból indul ki, és ível felfelé a középmotívum, a pelikán irányába, utalva Krisztus értünk hozott áldozatára, az örök életre.

Körben üzenet: „Minnyájan kik szomjuhoztok jöjjetek e vizekre. Ti is kiknek nincsen pénzetek jöjjetek el. Vegyetek, egyetek. Jöjjetek el. Vegyetek. Minden pénz nélkül és miért költötök pénzt az haszontalan eledelre s fáradtok azért ami meg nem elégíthet. Halgassatok engem.”

„Az Tatai Ref. Ecl. Csin.C.C. Es. N.D.S. 1710”

Tatai úrasztali terítő, 1710

„Mert nálad van az élet forrása” (Zsolt 36,10) REND Tata, 2024

Győri úrasztali kendő, 17. század vége

- Török hímzőasszony munkája
- Úrvacsorai jegyek letakarására
- 4 sarokból, egy töből induló virágbokor, rajta 3 rozetta, 2 török szegfű, 5 gránátalma bimbó
- Középen nyolckaréjos felhősáv
- Középen ezüst rozettából kiinduló 8 szárú virágbokor
- A virágok, bimbók közepe ezüsttel hímzett
- Felirat: „KO:Ist”

Gránátalma

- Termékenység
- Újjászületés
- Feltámadás
- Halhatatlanság
- Bőség
- Áldás
- Krisztus áldozata

Pápa, 18. sz.

Tulipán

- Termékeny anya
 - Szülő nő
 - Megújulás
-
- Elmúlás

Pápa, 1700

Szegfű

Jézus kereszthalála

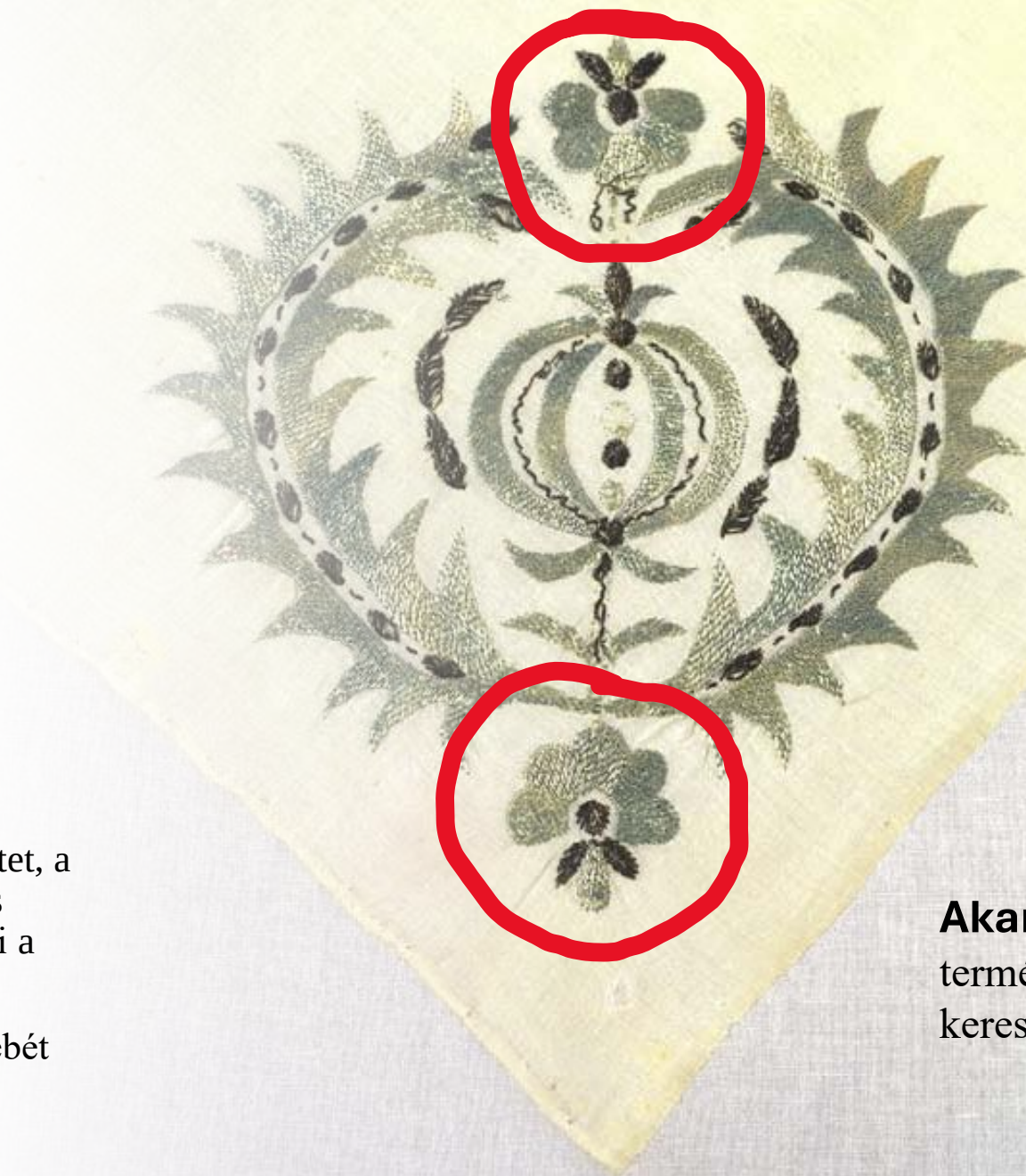
Pápai úrasztali kendő, 1740

Rózsa

- Szeretet
- Szépség
- Öröm
- Élet
- Ártatlanság
- Szerelem
- Szűz Mária (rózsafüzér)
- Luther-rózsa: Az ötszirmú rózsza a hitet, a szív és a kereszt a szeretetet és Krisztus érettünk történő kereszthalálát jelképezi a reformáció óta
- 5 szirm: Jézus Krisztus Öt Szent Sebét

Gyórszemere, 18. sz.

Akantusz levél –
terméketlenség, gond,
kereszthalál

Peónia vagy pünkösdi rózsa

- **mennyei paradicsom**
- **örök élet**
- **szeretet**
- **békesség**

Győrszemere, 18. sz.

Törökkörte (perzsa motívum)

- **termékenység**
- **bőség**
- **örök élet**
- **Isten szeretete**
- **az idők beteljesedésének a szimbóluma**

Balatonfüred, 17-18. sz.

Pálma: az élet fája

Halhatatlanság

Megújulás

Győzelem

Bölcsesség

Igazság

Krisztus szimbóluma

Magyarországi Református Egyház címere

Győri úrasztali terítő (fémfonalas csipke részlet) 19. század

Pápa, 1690

Szőlőtő

- Krisztus jelkép
- Bőség
- Gazdagság
- Áldás
- Öröm
- Gondviselés
- Irgalmasság
- Krisztus véráldozata
- Örök szövetség
- Úrvacsora

A legteljesebb, leggazdagabb, legtisztább jelképünk.

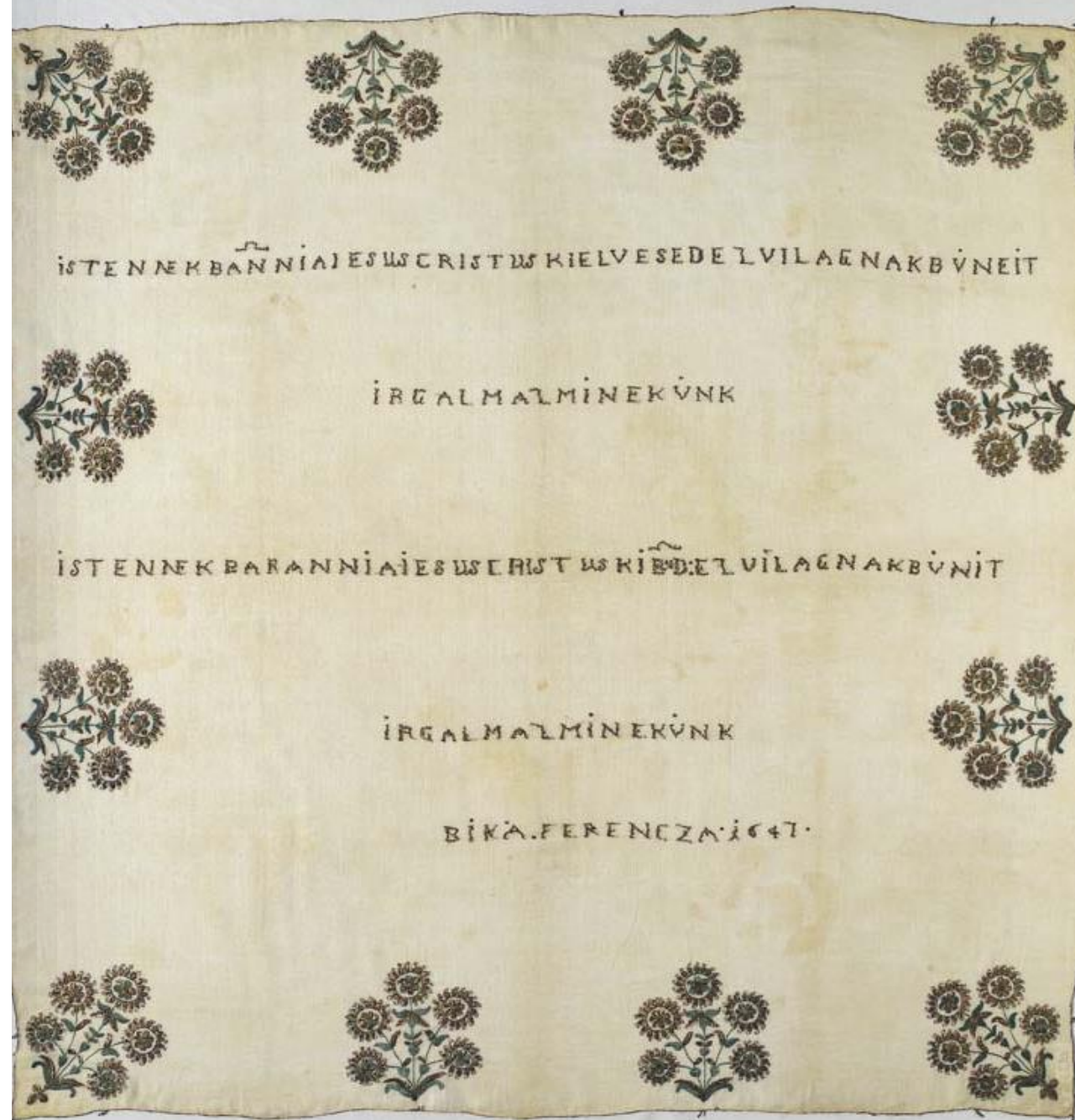
Múzeumpedagógiai koncepciónk kiindulópontja.

Napraforgó

Istent imádó lélek jelképe

Felirat: „Istennek Bannia Jesus Cristus Ki elvesed ez vilagnak Bűneit irgalmaz minekünk” (2x) „Bika Ferencz A. 1647.”

Ajkai úrasztali kendő, 1647

Nyolc ágú arany csillag

- Krisztus-jelkép
- Isten dicsőségét hirdeti
- Jézus betlehemi születése

Felirat: „Egyetek Barátim Igyatok és részegetek meg Szerelmesim; Ének V.1.”

„Pápai Helv. Conf. Lévo Szent Ekklesia számára Isten Ditsóságához való buzgóságából az Uri Sz. Asztalhoz való készületül ajándékozta N.T.T. Pados Ferentz uram özvegye Noszlopi Susanna” „1783”

Pápai úrasztali terítő, 1783

Napkorong

- Isten dicsősége
- Igazság
- Bölcsesség
- Glória
- Világosság
- Élet

„sugari gyógyulást hoznak”
(Malakiás könyve 3,20)

Bőnyrétalapi úrasztali terítő, 1789

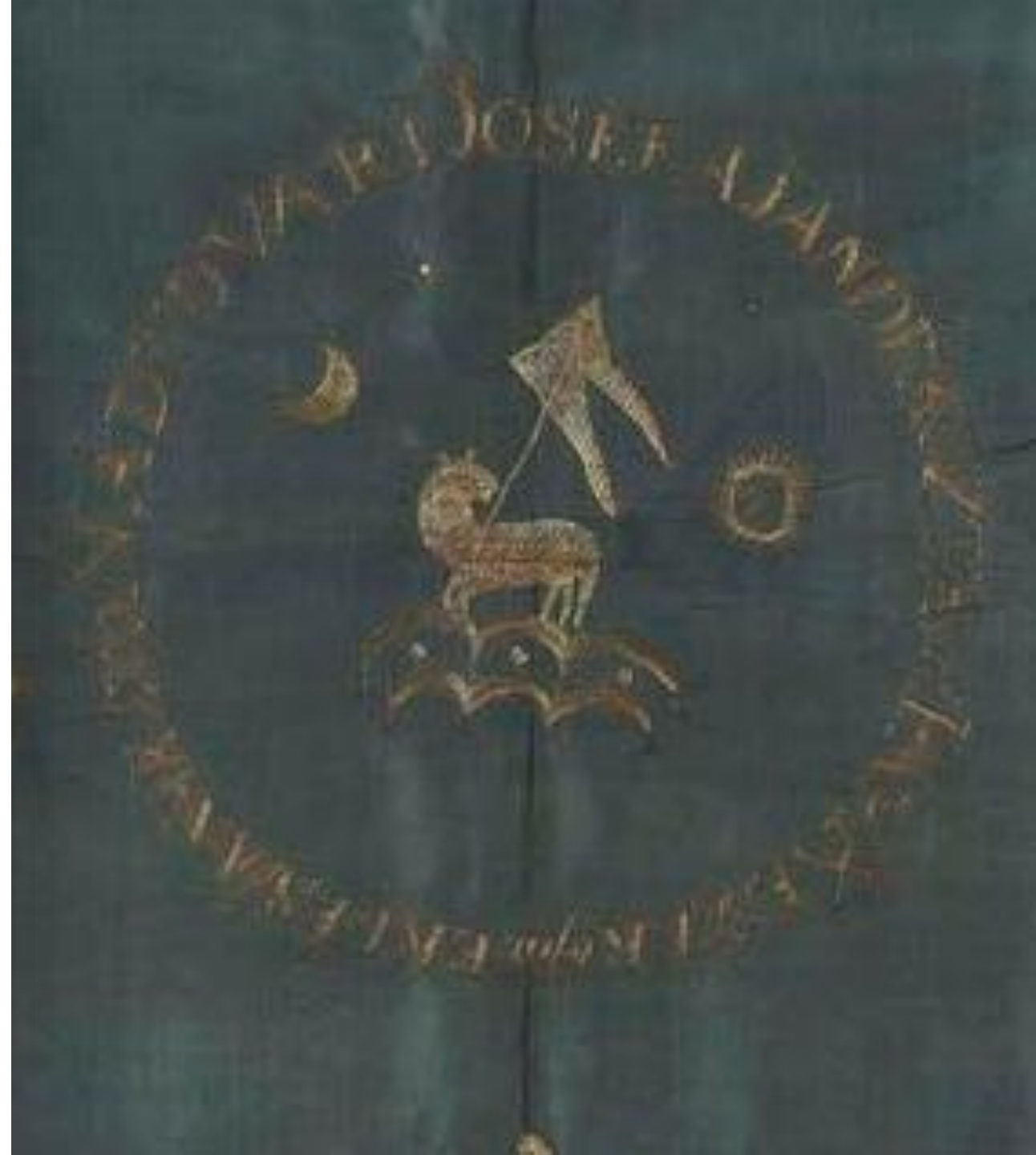
Nap és Hold

- Ó- és Újtestamentum
- Egyház szimbóluma
- Jézus kereszthalála
- Végző idők

„sötétség lett az egész földön, a nap elhomályosodott...” (Lk 23 ,44-45)

„nagy földrengés támadt, és *a nap* elsötétült, mint egy *fekete* gyászlepel, *a hold* pedig egészen *olyan* lett, mint *a vér*” (Jel 6,12)

Papkeszi úrasztali terítő, 1769

Kehely

Jézus kiontatott vére, az „Újszövetség”
pohara

Megváltás

Bőnyrétalapi úrasztali terítő, 1789

Szív

Istentől, illetve Isten felé
áradó szeretet

Élet

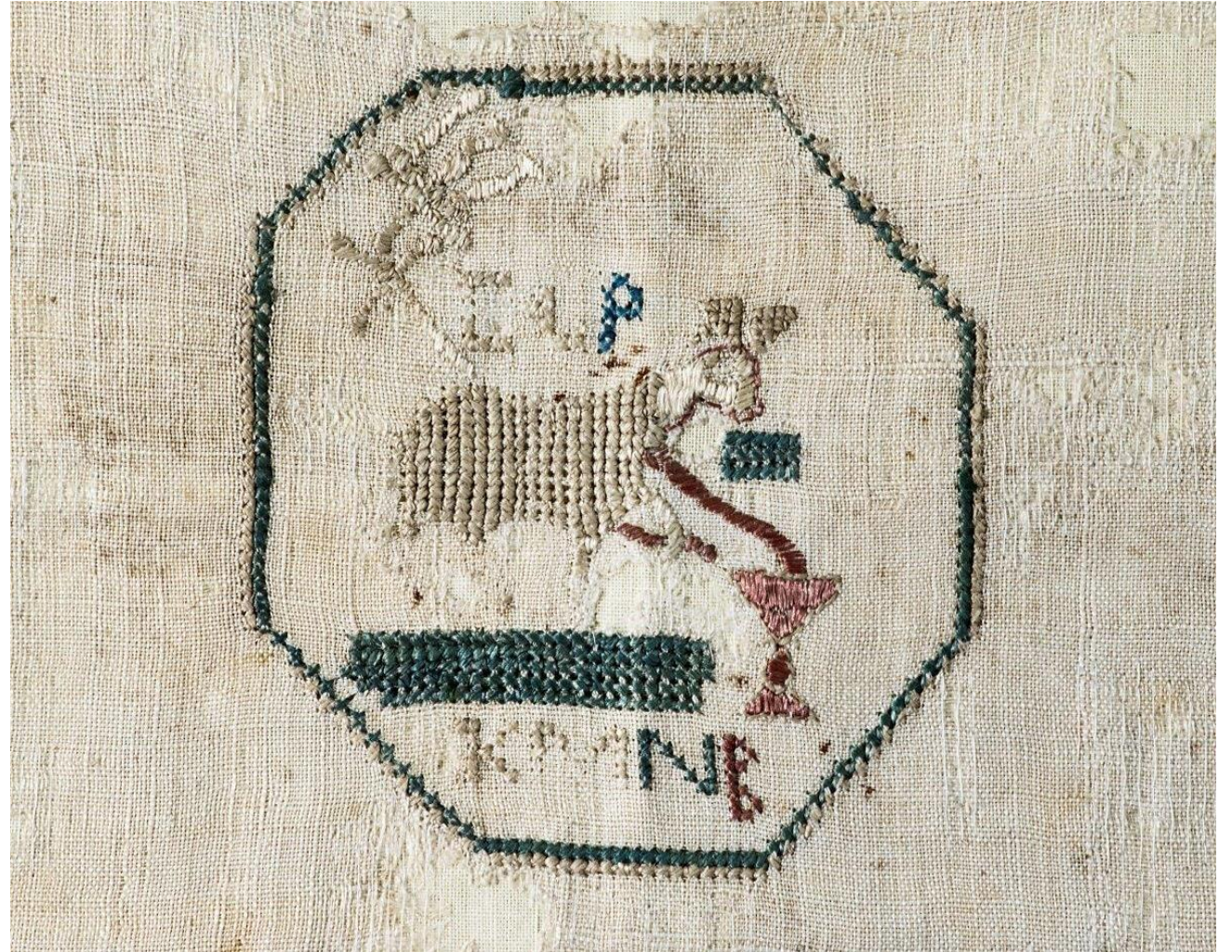
Etei úrasztali terítő, 1749

Agnus Dei (Istennek báránya)

- halál fölött győzedelmeskedő
Jézus Krisztus
- Isten előtti áldozat
- Egyiptomból való kivonulás

Pápai úrasztali kendő, 17. sz.

Pelikán

- önmagát az ember megváltásáért feláldozó Isten
- kereszthalál

Pápai úrasztali kendő, 1740

Sas

- Isten féltő szeretete
- Mennybe emelés
- János evangélista jelképe

„hordozlak titeket sasszárnyakon” (2Móz 19,14)

Etei úrasztali terítő, 1749

OROSZLÁN

- Címerpajzs tartók (szárnyas-oroszlánok)
- Márk evangelista szimbóluma
 - (oroszlán ordítása az égből leszálló próféta üzenete)

Polgárdi úrasztali terítő középmentája, 18. század

Lorántffy Zsuzsanna által hímzett úrasztali terítő, Felvidék, 1650

Vizuális igehirdetés

- 4 sarokban 4 evangélista
- Teremtett világ rendje

növények, állatok, evangélisták,

könyvtekercsek, Isten báránya,

angyal, kereszténység zászlaja,

Szentírás

TRESTGY- Múzeuma, Sárospatak

1.

2.

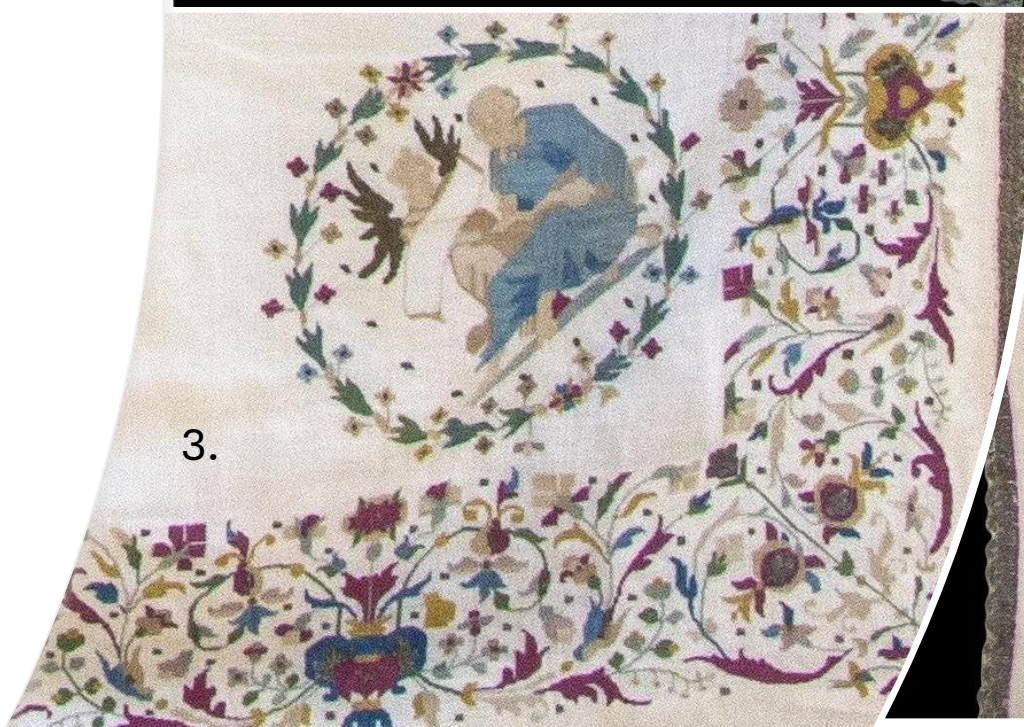
1. **Márk** – oroszlán

2. **Lukács** – bika (Jézus legnagyobb áldozata)

3. **Máté** – angyal (emberből angyallá válás)

4. **János** – sas

3.

4.

Felvidék, 1650
TRESTGY Múzeuma, Sárospatak

Búzakalász, szőlő

19. század

Úrvacsorában megvalósuló
szent jegyek

Krisztus áldozata

Veszprémi úrasztali terítő, 1895

Küldetésünk: Újra felfedezni, értelmezni, használni, átörökölni a mintakincset!

Cz. Tóth Hajnalka, a Népművészet Mestere

Reformáció 500 éves évfordulójára
készített úrasztali kendője

DRETGY- Pannonia Reformata
Múzeum, Pápa 2017

ÉLŐVÉ VARRT HAGYOMÁNY

Szeretettel várjuk a DRETGY - Pannonia Reformata
Múzeumában Pápán!